

In de tijd, dat kabouters nog stenen poppetjes waren, die met een kruiwagen met bloemen onze voortuintjes versierden, maakte Toon Hermans eens de opmerking, dat hij niet hield van kabouters. Hij gaf daarbij de wat verrassende verklaring: "zij hebben geen vrouwen". Ik moest daaraan denken, toen ik mij realiseerde, dat de zondag waarop ik moest preken Allerheiligen was. De kabouters hebben zich - overigens nogal verschillend van hun voorgangers - opnieuw een plaats in ons midden veroverd. De heiligen maken het nog steeds niet best.

Hier en daar staan zij nog in onze kerken. Vaak omdat wij vergeten hebben hen weg te zetten. Of op dezelfde manier als je thuis een portret maar laat hangen omdat er anders een verschoten plek op het behang zichtbaar wordt.

Er is trouwens een merkwaardige overeenkomst tussen die kabouters en de heiligen. Want ook heiligen hebben geen vrouwen. Meer nog, zij hebben ook geen kinderen. Wel zijn er veel, opvallend veel heilige vrouwen en een aantal heilige kinderen. Maar een verschijnsel als de heilige Cyprianus en echtgenote of de heilige Nicolaas en zoon zijn altijd vreemd geweest aan de wereld van de heiligen. Het zou interessant zijn daarover eens na te denken.

Ook in een ander opzicht hebben de heiligen geen kinderen. Zij hebben geen opvolgers en geen navolgers meer. Zij lijken een uitgestorven geslacht. Heel die wereld van martelaren, maagden, belijders, kerkvaders en -leraren is ver van ons verwijderd geraakt. Wij voelen ons weinig verwant aan die figuren, die zo van God vervuld waren, dat zij hun leven of hun seks daarvoor op het spel zetten of geen andere wijsheid pretendeerden dan die van het evangelie.

Wij zijn anders. Wij staan al een maand te worstelen met de vraag wat wij hier op zondagmorgen eigenlijk komen doen. Ik bedoel dit niet denigrerend. Het is nu eenmaal onze situatie en daarmee een legitieme zaak. Maar het is duidelijk dat de wereld van de heiligen ons vreemd is geworden. Het is altijd al een vreemde wereld geweest, een droom bijna. Maar voor ons dreigen al die volmaakten en wonderdoeners een bizarre droom te worden. Een boze droom, die agressie oproept.

Toch moet juist die agressie ons behoedzaam maken. Die komt voort uit eigen onlustgevoelens en onzekerheid. En ik geloof, dat het hier meer gaat om een culturele onzekerheid dan om echte religieuze onzekerheid. Het is wellicht pijnlijk om te zeggen, maar wij zijn met zijn allen verzeild geraakt in een schijnbaar nooit meer eindigende puberteitskrisis.

Vanouds is dat de periode geweest van de religieuze onzekerheid, van het spitsroede lopen op de scheidingslijn tussen geloof en ongeloof. Maar ze hebben onze ouders altijd kunnen geruststellen met de opmerking, dat hetgeen zij van jongs af aan hadden meegegeven, vroeg of laat vanzelf wel weer terugkwam. Psychologen verduidelijkten deze volkswijsheid met de stelling, dat de nieuwe persoonlijkheid werd opgebouwd met de bouwstenen die vanuit de vroege kinderjaren waren toegereikt.

Jawel, maar die bouwstenen passen niet meer. Wij zijn met zijn allen afkomstig uit een verleden, dat niet toereikend is om het materiaal te verschaffen om het overrompelend heden, laat staan de toekomst aan te kunnen. Ook het beeld over God, dat wij hadden meegekregen, de vormen, waarin wij ons contact met Hem beleefden, blijken het niet uit te houden tegen alles wat ons in beroering brengt.

Zo ontstond er voor velen een toestand van vervreemding. Wij zijn niet meer thuis in een verleden, dat onhoudbaar bleek en ons in de steek liet. Wij hebben geen greep op de toekomst, die onoverzichtelijk is. Maar een mens, die vervreemd van zijn verleden raakt, ontwortelt en vervreemdt ook van zichzelf. En zoekend om onszelf te handhaven belanden wij in de kramp van rechts of links ons vastklappend aan of ons afzettend tegen een verleden, dat er niet meer is en waarschijnlijk ook nooit zo geweest is. Alsof wij ooit zoveel drukte hebben gemaakt over de transsubstantiatie of constant leefden in de angst voor doodzonden. En temidden van dit alles werd de majority silent in onverschilligheid.

Misschien dat hier de oude levensverhalen van de heiligen ons toch iets kunnen leren. Wanneer wij erin slagen door al de ornamenten van wonderverhalen en volmaaktheden heen te lezen stoten we bijna altijd op iets, dat ons bijzonder nabij is en waarin wij ons herkennen. Het wordt meestal aangeduid als de donkere nacht en is een periode van crisis en ontredning. Ook een periode, waarin hun hele wereld ineen lijkt te stortten. Waarin je het helemaal kwijt bent, je overtuigingen verbleken en je gevoelens afsterven. Radeloosheid is de hoofdtoon van hun bestaan als alles wat zorgvuldig was opgebouwd als zand tussen hun vingers weggleed of hen plotseling uit handen werd geslagen. En wat achterbleef was in eerste instantie leegte.

Maar dan, langzamerhand, ging er iets nieuw in hen groeien. Iets waarvan je nauwelijks kunt zeggen, dat het van jezelf is. Het is iets, dat je verrast en vreugde geeft en dat je de rijkdom van je eigen wezen laat ontdekken. Je staat er, als in het verhaal van Fortmann als het ware zelf bij te kijken. Het ademt in je. En je hebt de neiging dank je wel te zeggen - en daarmee vangt het groeten aan, zozeker, dat ik wel moet geloven dat gij luistert...

Zij hadden er geen woorden voor. Hun wezen werd er licht door en helder en daarom noemden zij het vreugde, glans, licht en spraken van de wederverlichting. En zij beleefden daarin iets van de nabijheid Gods. Leven in Gods tegenwoordigheid was in de eerste plaats nabijkomen aan zichzelf, tot zichzelf komen en het gaf hen een vreemde, rijke rust.

Een moeizaam proces, dat ieder samenleven schijnt te moeten doormaken. Een gelukkig makend gebeuren voor ieder, die er van nabij getuige van mag zijn. Maar ook een wonderlijk gebeuren.

Want op dat moment ontdekt een mens ook, dat hij gereed is om te sterven. Omdat het leven je alles heeft gegeven wat je er ten diepste van verwachtte en meer. De rust is nog slechts toegift en uitwaaiing. Het is eigenlijk even wonderlijk als dat ze van ouds van de heiligen de dood hebben gevierd.

Is er meer van te zeggen? Ik dacht van wel. Juist wij zijn er iets van gaan verstaan hoe een mens tot zichzelf kan komen. Het vraagt geborgenheid, sympathie, ruimte, waarin je jezelf kunt zijn. Het is soms verrassend hoe hier achter in de kerk mensen elkaar incens kunnen vinden, kritiekloos in enthousiasme om wat zij beleefden en waarin zij elkaar vonden. Mensen, met wie je anders nooit in gesprek zou komen.

Het is goed, dat wij ons realiseren, dat wij in dergelijke ontmoetingen helpen om te komen tot die laatste onzekerheid, die wij God noemen, de eeuwige, die verweg is en ongezien, niemand is bij machte hem te noemen. Maar dat is een creatieve onzekerheid, die in je aan het zingen gaat en die je bevrijdt van de verlamme onzekerheid, waaraan wij zo vaak lijden.